

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Α΄ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΘΕΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

**ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ**

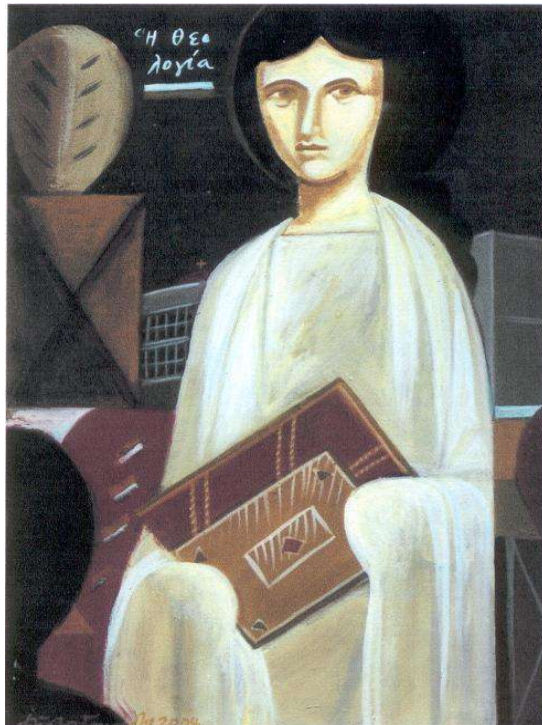
Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1- 2 Ἰουνίου 2004

**ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ***

**τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ.
Σταυροπούλου,**

**Καθηγητοῦ τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας,
τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν**

Στὴν ἀρχὴ τῆς εἰσήγησής μου θὰ μποροῦσα νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι τὸ Α΄ Θεολογικὸ Συμπόσιο τῶν δύο Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης εἶναι ὁ τόπος ὅπου "τό χθές συναντᾶται τὸ αὔριο σήμερα". Στὸ συνέδριο αὐτό, ἀπὸ μία κριτικὴ τοποθέτηση ἔναντι τοῦ παρελθόντος, ἐνατενίζουμε τὸ μέλλον τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα μέσα ἀπὸ τούς

* Εἰσήγηση στὸ Α΄ Θεολογικὸ Συμπόσιο τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης στὴ Θεσσαλονίκη, 1 καὶ 2 Ἰουνίου 2004.

προβληματισμούς του παρόντος. Τί μέλλει γενέσθαι; Αυτό, βέβαια, θά εξαρτηθεῖ ἀπό συγκεκριμένες ἀπαντήσεις σέ ἐρωτήματα πού περιχαράσσουν αὐτές τίς σπουδές.

Θά ἐπιχειρήσω νά προσεγγίσω τό θέμα ἐξετάζοντας, ὅσο αὐτό μοῦ εἶναι δυνατό στά χρονικά ὄρια πού διαθέτω, τίς ἐξῆς παραμέτρους : τό ὑποκείμενο καί τό ἀντικείμενο αὐτῶν τῶν σπουδῶν, τό ποιός, δηλαδή, σπουδάζει καί ποιός διδάσκει ἀφ' ἐνός καί τό τί σπουδάζει ἢ διδάσκει ἀφ' ἐτέρου, σέ ποιὰ ζητήματα ἢ θέματα ἐκτείνεται , δηλαδή, τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν· ποιός εἶναι ὁ τόπος ὅπου λαμβάνουν χώρα αὐτές οἱ σπουδές, τό ποῦ· ὁ χρόνος κατά τόν ὁποῖον πραγματοποιοῦνται, τό πότε· ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ἐκτελοῦνται, τό πῶς· ὁ λόγος ἢ οἱ λόγοι ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνονται, τό γιατί· ὁ σκοπός στόν ὁποῖον ἀποβλέπουν, τό πρός τί. Ὅπως καταλαβαίνετε, οἱ ἀπαντήσεις σέ ὅλα αὐτά δέν εἶναι εὐκόλες, ὅταν μάλιστα θά πρέπει νά μᾶς καθοδηγήσουν νά ὀργανώσουμε καλύτερα αὐτές τίς σπουδές καί μάλιστα ὅταν πολὺς γίνεται λόγος αὐτῆ τῆ στιγμῆ γιά "πανεπιστήμια ποιότητας" ("Τύπος τῆς Κυριακῆς" 2 Μαΐου 2004, σ. 32).

Τό ποιός σπουδάζει Θεολογία σήμερα, ἡ σύνθεση, δηλαδή, τοῦ φοιτητικοῦ πληθυσμοῦ τῶν Σχολῶν μας, εἶναι κάτι πού ἐμᾶς τούς διδάσκοντες στίς Θεολογικές Σχολές μᾶς ἀπασχόλησε καί μᾶς ἀπασχολεῖ σοβαρά.

Ὅχι τόσο τά ποσοστά σέ ἄνδρες καί γυναῖκες πού ἐγγράφονται σ' αὐτές, ἢ τό ἄν προέρχονται ἀπό τήν περιφέρεια ἢ τό κέντρο, ἀπό οἰκονομικά εὐπορες ἢ ἀδύνατες τάξεις, ἀπό περισσότερο ἢ λιγότερο μορφωμένες οἰκογένειες κ.λπ. Μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ἐκ μέρους τους ἐπιλογή. Ἄν δηλαδή, ὁ φοιτητής ἢ ἡ φοιτήτριά μας ἤθελε νά σπουδάσει Θεολογία, ἢ τοῦ τό ἐπέβηκε ἢ βρέθηκε σέ Τμήμα Θεολογίας ἢ Ποιμαντικῆς ἢ Κοινωνικῆς Θεολογίας, γιατί ἔτσι, κατόπιν "μοριακῆς" ἀναλύσεως, συνεπέρανε ὁ ἠλεκτρονικός ὑπολογιστής καί τόν κατέταξε ἐκεῖ ἢ ἄλλοῦ.

Τέτοιο ζήτημα δέν ἀντιμετωπίζουν μόνο οἱ ὑποψήφιοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν ἢ Τμημάτων. Εἶναι πάγιο πρόβλημα ὄλων τῶν ὑποψηφίων γιά ὅλες τίς σφαῖρες τοῦ ἐπιστητοῦ στήν ἐλληνική ἐκπαίδευση. Εἶναι ἴσως ἡ σημαντικότερη πηγή παραγωγῆς ἀνικανοποίητων πολιτῶν πού ἡ Πολιτεία πρέπει σοβαρά νά ἀντιμετωπίσει, ἀλλά καί ἡ Ἐκκλησία, καί ὄχι μόνο στό σκέλος πού ἀφορᾷ στίς θεολογικές σπουδές.

Γιά τούς ὑποψηφίους ἀλλά καί τούς φοιτητές τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν αὐτό τό θέμα παρουσιάζει ιδιαίτερη ὀξύτητα. Ἡ Θεολογία δέν εἶναι μία σάν τίς ἄλλες ἐπιστήμες. Μ' αὐτό πού λέμε δέν ἐκφραζόμαστε ἀξιολογικά. Παρουσιάζει ὅπωςδήποτε ἰδιομορφία. Καί ἐκεῖνοι πού τήν ἐπιλέγουν σκοπεύουν σ' αὐτή τῆ διαφορά ἢ ἔπρεπε νά σκοπεύουν. Ἀνάλογη μάλιστα ἔπρεπε νά εἶναι καί ἡ προετοιμασία καί ἡ πληροφόρησή τους. Δέν νομίζω ὅμως ὅτι γίνεται κάτι τέτοιο συστηματικά. Ὁ σχολικός καί ἐπαγγελματικός προσανατολισμός δέν δίνει τόν καλύτερο ἐαυτό του ἐτοιμαζοντας τούς νέους μας γιά τά Ἀνώτατα ἢ ἄλλα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα.

Παραμένει, λοιπόν, ἓνα μεῖζον πρόβλημα πού θά ἔπρεπε νά τό διερευνήσουμε συστηματικά μέ τά νέα δεδομένα πού ἔχουν προκύψει. Θά ἔπρεπε στήν ἔρευνα νά περιληφθεῖ ἐπίσης ἡ βαθμολογία εἰσαγωγῆς καί ὁ βαθμός ἐξαγωγῆς (πτυχίου) καθώς καί οἱ ἐπιλογές μαθημάτων κατά τῆ διάρκεια τῶν σπουδῶν καί τά κριτήρια ἐπιλογῆς. Τότε μόνον θά εἴμαστε

σέ θέση νά προωθήσουμε τό ειδικό αίτημα γιά χωριστές εισαγωγικές εξετάσεις στίς Σχολές μας χωρίς αυτό νά σημαίνει άποκλεισμό κάποιων από τίς θεολογικές σπουδές.

Τό ποιός διδάσκει εἶναι καί αυτό ἓνα ζήτημα πού χρήζει πολλῆς προσοχῆς καί ἔχει θεθεῖ συχνά πρὸς συζήτηση. Ἄν θά πρέπει ὁ κατέχων ὀργανική θέση καθηγητῆς νά εἶναι τουλάχιστον πτυχιούχος καί διδάκτωρ Θεολογίας πέραν τῶν ἄλλων ἐξειδικευμένων σπουδῶν του στό ἀντικείμενο πού θά διδάξει. Μέ ποιά κριτήρια θά ἐπιλέγονται οἱ ἐπισκέπτες καθηγητές καί οἱ διδάσκοντες "θύραθεν" γνωστικά ἀντικείμενα;

Τό τί σπουδάζει κάποιος καί τό τί διδάσκει τό διδακτικό προσωπικό ἐξαρτᾶται ἀπό τό πρόγραμμα πού ὑπό τίς παρούσες συνθηκῆς ἔχει καθιερωθεῖ ὡς ἐνδεικτικό καί εἶναι ἐνδεδειγμένο γιά νά προσφέρει μία ὀλοκληρωμένη κατάρτιση στή θεολογική ἐπιστήμη. Ὑποθέτουμε ὅτι σέ κάθε Σχολή καί Τμήμα, εἶναι προϊόν μιᾶς μακρᾶς καί δοκιμασμένης σκέψεως γιά τό ἐπίπεδο καί τήν ἔκταση σπουδῶν πού πρέπει νά ἀποκομίσει ὁ φοιτητῆς κατά τή διάρκεια τῆς φοίτησῆς του στή Σχολή. Ὅπωςδήποτε ἓνα πρόγραμμα δέν πρέπει νά εἶναι στατικό ἀλλά νά περιέχει ἓνα δυναμισμό καί δυνατότητα προσαρμογῆς σέ νέες συνθηκῆς καί ἀνάγκες καί ἐξαρτᾶται καί ἀπό τό πρὸς τί.

Θά θέταμε τό ζήτημα ὡς ἐξῆς : Τί ἀκριβῶς ἐπιθυμεῖ ἡ πανεπιστημιακή θεολογική κοινότητα ἀπό τόν φοιτητή; Τί ἔργο καλεῖται νά ἐπιτελεσει ὁ φοιτητῆς ἢ ἡ φοιτήτρια μέ τά ἐφόδια τά ὁποῖα τοῦ δίδει ἡ Θεολογική Σχολή στό Τμήμα του;

Μέχρι τώρα οἱ φοιτητές μας σπουδάζοντας Θεολογία εἶχαν σάν στόχο τους νά διορισθοῦν στό Δημόσιο ὡς θεολόγοι - καθηγητές ἢ νά χειροτονηθοῦν καί νά ὑπηρετήσουν τήν Ἐκκλησία ὡς κληρικοί. Ἀκόμη καί μέ αὐτή τή στοχοθεσία τά προγράμματα σπουδῶν ἐπιδέχονται ὀπωςδήποτε βελτιώσεις ἔτσι ὥστε νά θωρακίσουν μέ ὅ,τι καλύτερο τίς δυνατότητες ἑνός θεολόγου καθηγητῆ ἢ ἑνός ἱερέως γιά ν' ἀντιμετωπίσει τόν σύγχρονο κόσμο. Τί συμβαίνει ὁμως ὅταν λόγω τῆς στενότητος τοῦ ἐπαγγελματικοῦ χώρου πολλοί ἐκ τῶν ἀποφοίτων μας δέν ἔχουν καμμία διέξοδο στήν ἀγορά ἐργασίας καί ἀντιμετωπίζουν μέ δέος τήν πιθανότητα νά μείνουν ἄνεργοι ἢ νά κινηθοῦν πρὸς ἀλλότριες κατευθύνσεις μέ κίνδυνο νά ἀλλοτριωθοῦν ἀσκώντας μία ἐργασία διαφορετική ἀπό ἐκείνην γιά τήν ὁποία καταρτίστηκαν;

Θά πρέπει, βέβαια, νά τονιστεῖ ὅτι κατ' ἀρχήν οἱ πανεπιστημιακές σχολές δέν εἶναι σχολές ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως ὥστε νά παρέχουν μέ τή λήψη πτυχίου καί εὐκαιρίες ἐπαγγελματικῆς διεξόδου. Ἀσφαλῶς οἱ λεγόμενες καθηγητικές σχολές ἀλλά καί τά Παιδαγωγικά Τμήματα κατευθύνουν τούς πτυχιούχους τους πρὸς μίαν ἀπασχόληση ἐκπαιδευτική ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ὑφιστάμενες δυνατότητες ἀπορροφήσεως τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπινου δυναμικοῦ.

Νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ αὐξηση θέσεων εισαγωγῆς στά Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἰδρύματα δέν συμβαδίζει πάντοτε μέ τήν ἀπορροφητικότητα τῆς ἀγορᾶς στό συγκεκριμένο γνωστικό ἀντικείμενο. Γιά παράδειγμα ἡ αὐξηση θέσεων γιά τό 2004-2005 στά Τμήματα Κοινωνικῆς Θεολογίας Ἀθηνῶν (+35) καί Ποιμαντικῆς καί Κοινωνικῆς Θεολογίας Θεσσαλονίκης (+10) δέν ἀντιστοιχεῖ καί σέ ὑψηλή ζήτηση αὐτῶν τῶν τμημάτων ἀπό τούς ὑποψηφίους οὔτε καί σέ

άπορρόφηση τών πτυχιούχων τους από τήν αγορά εργασίας (βλ. "Καθημερινή" 29 Φεβρουαρίου 2004, σ. 28).

Αξίζει, όμως, νά τεθεῖ τό ερώτημα, εάν καί κατά πόσον ἡ Δημόσια ἢ ἡ Ἰδιωτική Ἐκπαίδευση καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι οἱ μόνες δυνατότητες ἐργοδοσίας τών πτυχιούχων μας πού θά τούς ἀπασχολήσουν ὡς καθηγητές ἢ ὡς ἱερεῖς.

Παραμένει, βέβαια, ἀνοιχτό, ἀκόμα, εάν καί κατά πόσον ἡ κατάρτιση πού παρέχουν οἱ Θεολογικές Σχολές στά Τμήματά τους εἶναι ἐπαρκής καί ὡς πρός αὐτές τίς δύο κατευθύνσεις.

Δέν ἐπιθυμῶ, ἀσφαλῶς, αὐτή τή στιγμή νά θίξω τό ζήτημα τῆς μελλοντικῆς φύσεως καί θέσεως τοῦ μαθήματος τών Ἱεροσπουδαστικῶν (τάξεις, ὥρες) καί ἄρα καί τῆς ἀπασχόλησης τών καθηγητῶν ἢ ἀκόμα τό ζήτημα τών δυνατοτήτων τῆς Ἐκκλησίας σέ θέσεις ἐφημεριακοῦ κλήρου.

Παραμένει ἐπίσης ἀνοιχτό τό ερώτημα πρός συζήτηση ὡς πρός τήν ἀξιοποίηση τοῦ θεολογικοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ, ἀνδρικοῦ καί γυναικείου, στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, πού θά ἦταν καί μία συμβολή ἐκ μέρους Της γιά τήν μερική τουλάχιστον ἐπίλυση τοῦ προβλήματος τῆς ἀνεργίας τών θεολόγων.

Ἐάν ἐπιμείναμε γιά λίγο στό ζήτημα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀποκατάστασης τών θεολόγων ἦταν γιά νά ἐντοπίσουμε τίς δυσκολίες καί γιά νά τονίσουμε τήν ὑπό τίς παρούσες συνθηκῆς ἐπικρατοῦσα ρεαλιστική ἄποψη ὅτι "εἶναι πολυτέλεια νά σπουδάζεις χωρίς ἕναν ἐπαγγελματικό στόχο". Καίτοι βέβαια πρῶτος στόχος τών παιδιῶν καί τών οἰκογενειῶν τους πού ἐπιδιώκουν τήν εἰσαγωγή τους στά Α.Ε.Ι παραμένει αὐτή αὐτή ἡ εἰσαγωγή καί ἀπό ἐκεῖ καί μετά βλέπουν καί κάνουν ἢ κάνουν καί βλέπουν.

Στίς βασικές, λοιπόν, προοπτικές τών Θεολογικῶν Σπουδῶν στήν Ἑλλάδα ἐναπόκειται νά προσδιοριστοῦν οἱ στόχοι μιᾶς θεολογικῆς ἐκπαίδευσης. Τί εἶδους Θεολόγους θέλουμε νά καταρτίσουμε καί τί εἶδους Θεολογία θέλουμε νά προβάλλουμε;

Ὅπωςδήποτε οἱ Θεολογικές μας Σχολές καί σπουδές θεραπεύουν καί καλλιεργοῦν τήν Ὁρθόδοξη Θεολογία βασισμένη στόν ἀποκαλυφθέντα λόγο τοῦ Θεοῦ, ἐρμηνευμένο ἱστορικά καί ἀποτυπωμένο συστηματικά. Διατηροῦν τήν ἄρρηκτη σχέση τους μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τήν πράξη Της. Ἄν οἱ θεολογικές μας Σχολές διατηροῦν τόν ὁμολογιακό τους χαρακτήρα δέν εἶναι γιατί ἐκλαμβάνουν τήν Ὁρθοδοξία ὡς μία ἀπό τίς πολλές ὑπάρχουσες Ὁμολογίες ἀλλά γιατί ὁμολογοῦν τόν δεσμό τους μέ τήν παράδοση τῆς ὀρθόδοξης καθολικῆς Ἐκκλησίας καί ἐκλαμβάνουν τήν Θεολογία ὡς ἐκκλησιαστικό χάρισμα. Τοῦτο ὡθεῖ τήν Θεολογία νά διαλέγεται καί νά εἰσέρχεται σέ κοινωνία καί ἐπικοινωνία μέ τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, τήν κοινωνία, τίς ἐπιστήμες καί τόν κόσμο. Ὁ θεολογικός λόγος μεταπλάθεται σέ θεολογική γλῶσσα, ἡ ὁποία ἐμπλουτίζεται καί μέ τούς θησαυρούς τών ἄλλων γλωσσῶν τών ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεολογία τελικά γίνεται "πέραςμα" στόν κόσμο. Ξεφεύγει, δηλαδή, ἀπό τόν κακῶς ἐννοούμενο χαρακτηρισμό τῆς θεολογίας ὡς "ἀκαδημαϊκῆς" ἐνασχολήσεως, ὡς ἀπόμακρης, δηλαδή, ἀπό τά πράγματα διατριβῆς καί ἐπιχειρεῖ ὁ λόγος της νά εἶναι ἐμπρακτος καί ἡ πράξη της ἐλλόγιμη.

Αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω βοηθούν ώστε η Όρθόδοξη Θεολογία, η οποία καλλιεργείται στις Θεολογικές μας Σχολές και η διδασκαλία της η οποία διαμορφώνεται στο πρόγραμμα σπουδών τους, να μην παραμείνει στεγανή και αδιάβροχη αλλά να διατηρήσει την ανοικτότητα της προς πᾶσαν κατεύθυνση : τῶν ἄλλων Θεολογιῶν, τῶν ἄλλων θρησκειῶν, τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, πολιτισμῶν καὶ τεχνῶν. Καὶ αὐτό βέβαια θά γίνει μέ βάση τίς συγκεκριμένες ἀρχές τῆς πρόσληψης, τῆς συνεργίας, τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς φιλοκαλίας.

Μιά τέτοια ἀντίληψη ὁδηγεῖ στήν υιοθέτηση τοῦ τριπλοῦ ἀξιώματος τῶν σύγχρονων πανεπιστημίων πού εἶναι ἡ ἔρευνα, ἡ διδασκαλία καὶ οἱ ἐφαρμογές.

Ἡ διδασκαλία δέν μπορεῖ νά εἶναι μία ἀπό καθέδρας καὶ νά ἀρκεῖται σέ μία μόνο στίς πανεπιστημιακές αἴθουσες διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας. Ἀπαιτεῖται ἡ συμμετοχή καὶ συνεργασία τῶν φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν στή διδακτική διαδικασία, κάτι πού τούς προετοιμάζει ὡς μέλλοντες καὶ μέλλουσες διδάσκοντες καὶ διδάσκουσες. Ὅφειλει τό πρόγραμμα νά φροντίσει μέ ἐκπαιδευτικές καὶ ποιμαντικές ἐπισκέψεις ἐπί τόπου νά διεγείρει τό ἐνδιαφέρον τους γιά μάθηση· νά καλλιεργεῖ τήν ἐρευνητική καὶ συγγραφική ἔφεσή τους μέ τήν ἐκπόνηση φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν καὶ τή συμμετοχή τους σέ ἐρευνητικά προγράμματα· νά προσελκύει τήν προσοχή τους μέ τήν προβολή ὀπτικοακουστικῶν προγραμμάτων καὶ τή σύνδεσή τους μέ τό διαδίκτυο.

Ὅσον ἀφορᾷ τά "νέα" προγράμματα πιθανόν μία ἀναδιάρθρωση ἢ ἀναδιάταξη τῶν τομέων νά προσέφερε καλύτερες λύσεις στό Πρόγραμμα. Ἀκόμη, ἡ διαφοροποίηση σέ μαθήματα κορμοῦ καὶ ἐπιλογῆς (ἢ καὶ ἡ εἰσαγωγή ἐλευθέρων μαθημάτων) καὶ ὁ καθορισμός τῶν προαπαιτουμένων βασικῶν μαθημάτων θά διευκόλυνε στοιχειώδεις ἀπαιτήσεις, ἂν μάλιστα προηγεῖτο ἕνας προπαιδευτικός κύκλος μαθημάτων γλωσσικῶν, μεθοδολογίας, ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν. Κατά τή γνώμη μου συνιστᾶται ἡ δημιουργία ἐνός ἄτυπου Τομέα πού θά διαχειρίζεται τόν κύκλο τῶν προπαιδευτικῶν μαθημάτων. Μποροῦν ὅμως νά παραμείνουν διεσπαρμένα ὅπως ἕως τώρα στούς διάφορους Τομεῖς.

Θά χρειαστεῖ ἐπίσης ἀναθεώρηση τοῦ ἐνδεικτικοῦ προγράμματος σπουδῶν ὥστε νά ὑπάρξει μία λογική ἀκολουθία στή σειρά, ἀφοῦ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη ἡ δυσκολία τῶν μαθημάτων, ἡ σχέση γενικῆς παιδείας καὶ εἰδικευμένης γνώσης, ἡ ἐπανεκτίμηση τῶν ἐπί μέρους ὑπό τήν ὀπτική τοῦ γενικοῦ. Ἡ ἐπιδιωκτέα ἐκπαιδευτική διαδικασία παρομοιάζεται εὐστοχα μέ μία κλεψύδρα : ὀφείλει νά ἔχει εὐρεία βάση ἐκκίνησης, ὥστε νά παρέχει ἐπαρκεῖς προσλαμβάνουσες παραστάσεις· νά στενεύει ἐν συνεχείᾳ προσφέροντας τήν ἐμβάθυνση τῆς ἐξειδικεύσεως καὶ νά ἀποκαθιστᾷ τό εὖρος της στό τέλος, ὥστε τό ἐπί μέρους νά ἐπανεκτιμᾶται ὑπό τήν ὀπτικήν τοῦ γενικοῦ (Ἐλένη Γλύκατζη - Ἀρβελέρ).

Ὅλα αὐτά μᾶς φέρνουν καὶ στό ζήτημα τῶν ἐξειδικεύσεων στό χῶρο τῆς σπουδῆς τῆς Ὄρθοδόξου Θεολογίας τόσο στό πλαίσιο τοῦ προπτυχιακοῦ ὅσο καὶ τοῦ μεταπτυχιακοῦ κύκλου σπουδῶν. Γιά κάτι τέτοιο θά ληφθοῦν ὑπ' ὄψη καὶ οἱ γενικότερες ρυθμίσεις τῶν Α.Ε.Ι. πού λαμβάνονται ἀπό τήν Εὐρωπαϊκή Ἑνωση.

Ἄν δεχθοῦμε, λοιπόν, ἓναν διετῆ προπαιδευτικό κύκλο πού νά περιλαμβάνει καί τά βασικά θεολογικά μαθήματα θά μπορούσε ἓνας ἐπόμενος διετῆς κύκλος νά προετοιμάζε μέ τή λήψη τοῦ πτυχίου σέ μία κατ' ἀρχήν εἰδίκευση :

- α) γιά θεολόγους καθηγητές στή Μέση καί Στοιχειώδη Ἐκπαίδευση -γίνεται πολύς λόγος τώρα τελευταῖα- ,β) γιά θεολόγους πού νά μποροῦν νά ἐξυπηρετήσουν ὡς ποιμαντικοί ἐπιστημονικοί συνεργάτες ἀνάγκες τῶν ἐνοριῶν καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνικῆς διακονίας καί γ) γιά θεολόγους πού ἡ θεωρητική τους ἔφεση θά τοὺς εἰδικεύε γιά θεμελιώδη ἐπιστημονική ἔρευνα στούς διάφορους θεολογικούς κλάδους. Ἀπομένει τό πῶς τῆς ὀργανώσεως τῶν μεταπτυχιακῶν κύκλων σπουδῶν Α' (Master) καί Β' (διδακτορικοῦ). Ὁ Α' κυρίως Κύκλος θά μπορούσε νά ὀδηγεῖ σέ ἐξειδικευμένου τύπου κατάρτιση αὐξημένων προσόντων ἔτσι ὥστε τό μεταπτυχιακό δίπλωμα εἰδίκευσης νά ἀναγνωρίζεται καί ἀπό κρατικούς φορεῖς καί νά ἔχει ἀπήχηση στήν εὐρύτερη ἀγορά ἐργασίας.
- Θά μπορούσε κάτι τέτοιο νά λειτουργήσῃ καί διατηρηματικά. Θά μπορούσε νά περιλάβει μαθήματα καί πρακτικές ἀσκήσεις στήν συμβουλευτική καί τή κοινωνική ἐργασία καί οἱ ἀπόφοιτοί μας θά μπορούσαν νά ἐργασθοῦν σέ ὑπηρεσίες ὑγείας, σχολικές μονάδες, φορεῖς κοινωνικῆς πρόνοιας καί ἀνάλογες ἐκκλησιαστικές ὑπηρεσίες.
- Μιά ἄλλη εἰδίκευση θά ἦταν ἐκείνη πού θά ὀλοκλήρωνε σπουδές γύρω ἀπό τή θεωρία καί πράξη τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς μέ ἔμφαση στό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν καί τήν Κατήχηση. Θά λαμβάνονται ἐπίσης ὑπ' ὄψη μαθήματα τοῦ σχολικοῦ προγράμματος ὅπως ἡ ἀγωγή ὑγείας, ἡ περιβαλλοντική ἐκπαίδευση κ.λπ. ἔτσι ὥστε οἱ ἀπόφοιτοι αὐτοῦ τοῦ προγράμματος νά μποροῦν κατὰ προτεραιότητα νά διδάσκουν τέτοιου τύπου μαθήματα στήν Μέση καί τήν Κατώτερη Ἐκπαίδευση.

Ὅλα αὐτά στοιχειοθετοῦν προτάσεις πού μπορεῖ νά καταστοῦν γόνιμες γιά τή συζήτηση πού θα ἀκολουθήσῃ ὡς πρὸς τίς προοπτικές μέλλοντος τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα.

Ἐκεῖνο πού θά ἤθελα νά τονίσω τελειώνοντας, καί πού βγαίνει καί ἀπό μία μικρή ἔρευνα πού ἔκανα μεταξύ τῶν μεταπτυχιακῶν φοιτητῶν τοῦ Προγράμματος "Ποιμαντική Θεολογία καί Ἀγωγή" μέ ἀφορμή τό παρόν συνέδριο, εἶναι νά μπορέσουμε νά ἐπαναφέρουμε ὡς κανόνα στή θρησκευτική καί θεολογική μας ἐκπαίδευση αὐτό πού ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία κατανοοῦσε ὑπό τόν ὄρο παιδεία καί πού τό ὑπενθύμιζε πάντοτε ὁ ἀείμνηστος π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, τήν "ἀδιαίρετη, δηλαδή, ἐνότητα διδασκαλίας, ἐμπειρίας καί πνευματικῆς προσπάθειας" (βλ. Α.Μ. Σταυροπούλου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, σ. 90 Σ15).

Γιά τοὺς νέους θεολόγους καί τοὺς φοιτητές μας θά πρότεινα τελικά μία προσευχή καί θά τοὺς παρακαλοῦσα νά τήν λένε καθημερινά προσοικειούμενοι τόν Οἶκο τοῦ Ὁρθοῦ τῆς ΚΘ Ἰουνίου, ἡμέρα μνήμης τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καί Παύλου :

" Τράνωσόν μου τήν γλώτταν Σωτήρ μου,

πλάτυνόν μου τό στόμα· καί πληρώσας αὐτό,
κατάνυξον τήν καρδίαν μου,
ἵνα οἷς λέγω ἀκολουθήσω,
καί ἃ διδάσκω, ποιήσω πρῶτος·
πᾶς γάρ ποιῶν καί διδάσκων, φησίν,
οὗτος μέγας ἐστίν·
ἐάν γάρ λέγω μή πράττων,
ὡς χαλκός ἤχῶν λογισθήσομαι.
Διό λαλεῖν μοι τά δέοντα,
καί ποιεῖν τά συμφέροντα δώρησαι,
ὁ ἄνθρωπος γινώσκων τά ἐγκάρδια ".

Σ' αὐτό τό σημεῖο σάν μήνυμα πρὸς τοὺς ἴδιους νέους ἐπιτρέψτε μου νά μεταφέρω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μία συνέντευξη τοῦ μακαριστοῦ πρυτάνεως τῶν Ὁρθοδόξων θεολόγων π. Δημητρίου Στανιλοάε πού δημοσιεύτηκε πρὶν δεκαπέντε χρόνια στήν ἐφημερίδα "Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια" (16.4. -1.5. 1989 σ.11).

- Πάτερ Δημήτριε, ἐάν θά ζητοῦσε κανεὶς νά ἐπιλέξει μονάχα μιὰ κατηγορία ἀνθρώπων, στήν ὁποία θά μεταφέρετε κάποιο μήνυμα, ποιοί θά ἦταν αὐτοί οἱ ἄνθρωποι καί ποιό τό μήνυμα;

- Θά ἀπευθυνόμουν στοὺς νέους θεολόγους καί θά τοὺς συμβούλευα : νά ἐμπιστεύονται τοὺς ἡλικιωμένους καί νά ἀξιολογήσουν τά ἐπιτεύγματά μας. Νά ξεκινήσουν ἀπὸ κεῖ πού φτάσαμε ἐμεῖς μετὰ ἀπὸ μακρά ἐμπειρία καί νά μὴν χάνουν τὸν καιρὸ τους ψάχνοντας ἀπ' τὴν ἀρχὴν τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀλήθεια.

Ἡ παράθεση ὑπομνήσεων τῶν δύο ἑξοχῶν ἐκπροσώπων τῆς Οἰκουμενικῆς Ὁρθοδοξίας μᾶς ἐπαναφέρει στήν ἀληθῆ διάσταση τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας πού ὑπερβαίνει τὴν τοπικότητα καί ἀνοίγεται στήν παγκοσμιότητα καί ἐπιδιώκει τὴν εἰρήνην τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Σᾶς εὐχαριστῶ.

Έπιλεγμένη Βιβλιογραφία

Γιά τή συγγραφή τῆς εἰσηγήσεως ὁ ὀμιλητής στηρίχτηκε κυρίως στούς κατά καιρούς προβληματισμούς του γιά τή δομή καί τήν ποιότητα τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα καί στό ἔξωτερικό. Μερικοί ἀπό αὐτούς ἔχουν καταγραφεῖ σέ προηγούμενα κείμενα, στά ὁποῖα καί παραπέμπει τόν ἀναγνώστη καθώς καί σέ ἄλλα συναδέλφων πού ἐκθέτουν ἀνάλογες ἤ καί διαφορετικές θέσεις.

ΒΑΛΛΙΑΝΑΤΟΥ Ἄγγελου, Σκέψεις γιά τή Θεολογία σήμερα, περ. "Σύναξη", τεύχος 22, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1987, σ. 37-43.

ΓΙΟΥΛΤΣΗ Β.Τ., Ἑλληνες πτυχιούχοι ὀρθόδοξων Θεολογικῶν Σχολῶν 1941-1975. Κοινωνιολογική ἔρευνα. Θεσσαλονίκη, Ἐκδ. Ἀφῶν Κυριακίδη, 1977, 190 σ..

ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ Χρήστου, Ἡ προδοσία τῶν ποιμένων. Λόγος προοιμιακός, στή μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Πάουλ Τίλλιχ, Τό θάρρος τῆς ὑπάρξεως, Ἀθήνα, Ἐκδ. "Δωδώνη", 1976, σ. 9-19.

ΜΑΛΕΒΙΤΣΗ Χρήστου, Οἱ Θεολογικές Σχολές. Ἄρθρο στή στήλη Ἄνθρωποι καί Ἰδέες, τῆς ἐφημ. "Ἡ Καθημερινή" τῆς 23ης Μαρτίου 1991.

ΜΠΕΓΖΟΥ Μάριου Π., Τό μέλλον τοῦ παρελθόντος. κριτική εἰσαγωγή στή θεολογία τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀθήνα, Ἐκδ. Ἀρμός, 1993.

ΜΠΕΓΖΟΥ Μάριου Π., Ἡ νέα θεολογική προοπτική στό γύρισμα τοῦ αἵωνα. Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΛΣΤ´, σ. 547-554, Ἐν Ἀθήναις 2001.

ΜΠΟΥΜΗ Π.Ι., Ἄν ... Ἀπό τήν ὑποδοχή τῶν Πρωτοετῶν τοῦ ἔτους 1993-1994 (δισέλιδο φυλλάδιο ὑπομνήσεων).

ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Ἀθανασίου Ν., Σπουδάζοντας θεολογία. Μιά ἀπόπειρα προσέγγισης τοῦ προβλήματος. Προλογικό σημείωμα Α.Μ. Σταυρόπουλος. Ἀθήνα 1996, 24 σ. Ἀνάτυπο ἀπό τόν "Ἐφημέριο" 1996, σ. 210-211, 240-243.

ΠΑΤΣΑΒΟΥ Ἡλία Ἰ., Σύζευξις θεωρίας καί πράξεως εἰς τήν Ποιμαντικήν Θεολογικήν Ἐκπαίδευσιν, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 1991, σ. 354-355· 1992, σ. 12-14, 45-46, 61-62. Ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1993, 16 σ.

ΠΕΡΣΕΛΗ Ἐμμ. Π., Ἱστορικές πτυχές τῆς ἑλληνικῆς πανεπιστημιακῆς θεολογικῆς παιδείας. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. "Θεολογία" (τ. ΞΓ´, 1992, τεύχος Δ´, σ. 735-791).

SECOND INTERNATIONAL CONSULTATION OF ORTHODOX THEOLOGICAL SCHOOLS. Πρακτικά τῆς ὁμώνυμου διασκέψεως πού ἔγινε στό Ὁρθόδοξο Θεολογικό Σεμινάριο τοῦ Ἁγίου Βλαδιμήρου στή Νέα Ὑόρκη, 12-19 Ἰανουαρίου 1982 καί ἐκδόθηκαν μέ ἐπιμέλεια τῆς Γενικῆς Γραμματείας τοῦ Συνδέσμου (Syndesmos), Κυορίο 1985, 88 σ..

ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ Β.Θ., Ἡ σύσκεψις ἐπί τῆς παγκοσμίου θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως (1967). Ἀνάτυπον ἐκ τῆς "θεολογίας" Ἀθῆναι 1968, 20 σ..

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ποιμαντική θεολογική ἐκπαίδευση καί ἡ συμβολή τῆς Ποιμαντικῆς Ψυχολογίας. Ἀνάτυπο ἀπό τήν Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΚΔ´, τιμητικό ἀφιέρωμα εἰς Κωνσταντῖνον Γ. Μπόννην, σ. 749-768. Ἀθήνα 1980. Βελτιωμένη μορφή, στοῦ ἰδίου, Συμβουλευτική Ποιμαντική, Ἀθήνα, Ἐκδ. Λύχνος, 1984, σ. 73-109.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἡ θεολογία " πέρασμα"στόν κόσμο; στοῦ ἰδίου, Θεραπευτική διακονία, Ἀθήνα 1989, σ. 78-82.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Χῶραι λευκαί πρὸς θερισμόν, σαράντα χρόνια μετά, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 1995, σ. 56-59 καί 152-154. Ἀνάτυπον, Ἀθήνα 1995, 24 σ.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἐκκλησιαστική Κοινωνική Διακονία, περ. "Ὁ Ἐφημέριος" 15 Μαΐου 1996, σ. 152-153. Παράγραφοι τοῦ ἄρθρου : Ἐκπαιδευτικά προγράμματα καί ἐμπειρίες ζωῆς. Ἐρευνα καί ἐκπαιδευτική πρακτική. Νέες ἀνάγκες καί ἡ κάλυψή τους.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Ἐπιστήμη καί Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς, Ἀθήνα, Ἐκδ. Ἄρμός, 1997, σ. 101- 114.

ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α.Μ., Τό παρόν καί τό μέλλον τοῦ Τμήματος Κοινωνικῆς Θεολογίας ἀπό τή σκοπιά τῆς Ποιμαντικῆς ἢ Πρακτικῆς Θεολογίας. Ἀνάτυπο ἀπό τήν Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Α. τ. ΛΓ´, σ. 317-327. Ἀθήνα 1998.